

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 147-150]

© Monos 2017

Irena R. Cvijanović (ur.), *Spomenica dr. Tibora Živkovića*

*Istorijski institut Beograd, Beograd, 2016,
377 str.*

Sredinom 2016. godine u izdanju Istorijskog instituta u Beogradu objavljena je Споменица др. Тибора Живковића. Na taj način ova institucija je obilježila treću godišnjicu od smrti njihovog dugogodišnjeg kolege i direktora Tibora Živkovića (1966. – 2013.), koji je za svoga kratkog života dao izuzetan doprinos izučavanju srednjovjekovne historije južnoslavenskih naroda.

Tibor Živković je rođen 11. marta 1966. godine u Mostaru. Diplomirao je 1990. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a na istom fakultetu je šest godina kasnije stekao zvanje magistra. Njegova magistarska teza Славизација на територији Србије од VII до XI века је, неколико година касније, objavljena kao knjiga Словени и Ромеји. Iz njegove doktorske disertacije, odbranjene u Beogradu 2000. godine, nastala je knjiga Јужни Словени под византијском влашћу. U periodu od 2002. do 2010. godine bio je direktor Istorijskog instituta u Beogradu, a od 2009. predavao predmet *Opšta historija srednjeg vijeka* na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci. Najveći broj njegovih radova posvećen je ranosrednjovjekovnoj historiji južnoslavenskih prostora, a poseban naglasak u njegovim istraživanjima stavljen je na srpsko-bizantske odnose. U svom istraživačkom opusu Živković nije zaobišao ni svoju rodnu zemlju, pa je tako iz njegovog pera proizašlo nekoliko izuzetno vrijednih radova, u čijem je fokusu srednjovjekovna bosanska historija: “Рама у титулатури угарских краљева” (Зборник радова Византолошког института 41 (2004) 153-164), “Бан Борић” (Зборник за историју БиХ 5 (2008) 49-60), “On the Beginnings of Bosnia in the Middle Ages” (*Spomenica akademika Marka Šunjića* (1927-1998), Filozofski fakultet, Sarajevo, 2010, 161-180).

Prvi dio ove spomenice je bibliografski, a sastoji se od predgovora Irene Cvijanović i komemorativnih go-

vora Srđana Rudića, Ane Stolić i Srđana Pivrić gdje je na najbolji način približena ličnost Tibora Živkovića onima koji nisu imali čast da ga poznaju, dok su Slavica Merenik i Dejan Crnčević priredili bibliografiju Živkovićevih radova. Drugi dio je sačinjen od 19 članaka autora iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Austrije, Grčke i Češke, posvećenih Tiboru Živkoviću. Teme koje su obrađene u ovom zborniku uglavnom su srodne temama kojima se bavio Tibor Živković. Spisi *De administrando imperio* i *Ljetopis popa Dukljanina* su često zaokupljali Živkovićeve misli i gotovo redovno ih je analizirao u okviru svojih radova, pa su shodno tome u okviru spomenice uvršteni tekstovi u kojima su obznanjeni novi zaključci vezani za dijelove ranije spomenutih spisa. Doseljavanje Slavena i njihova prva stoljeća na Balkanu je tema koja se prožima kroz veći broj ovdje objavljenih radova, a i oni koje prije svega zanima vizantologija neće ostati uskraćeni korisnih informacija koje su prezentirane od strane više autora. Među raznovrsnim naslovima, obrađenim na stranicama ove spomenice od posebnog značaja za istraživače bosanskohercegovačke srednjovjekovne historije su radovi autora Nebojše Porčića, Emira O. Filipovića, Arandela Smiljanića, Esada Kurtovića i Borisa Babića koji će u ovom pregledu biti posebno predstavljeni.

Prvi rad u spomenici koji je važan za historiju prostora današnje Bosne i Hercegovine u srednjem vijeku jeste rad Nebojše Porčića naslovljen “Прилог историографским портретима хумског кнеза Мирослава и његових потомака”. Docent na Filozofskom fakultetu u Beogradu prati djelatnost humskog kneza Miroslava i njegovih nasljednika sve do prve polovine 14. stoljeća, pri čemu nastoji preispitati rezultate i popuniti pojedine praznine, nastale u dosadašnjim prikazima ove porodične loze. Porčić historiju ove porodice dijeli na dva razdoblja, prvo naziva periodom Miroslovića koje započinje sa Miroslavom u drugoj polovini 12. stolje-

ća i traje sve do vremena kada se jedan od potomaka porodice, Nikola, stavio pod službu bosanskog bana Stjepana II Kotromanića i oženio njegovu kćerku. Taj momenat je u ovom tekstu označen kao prekretnica za početak drugog razdoblja ove porodice sa novim imenom Nikolići. Autor je ponudio dodatne dokaze koji ukazuju na Miroslavovu upravu nad Humom i prije njegovog prvog pomena kao humskog kneza, 1181. godine, ali sa druge strane on problematizira i pitanje Miroslavovog svrgavanja i sukoba sa bratom Nemanjom iz 1190. godine, iznoseći nešto drugačije tumačenje dešavanja iz tog vremena. Porčić je kritički nastrojen i prema tvrdnji da je knežev nasljednik Petar pripadao ovoj porodičnoj lozi, dok kod “stvarnog” Miroslavovog potomka Andreja u pitanje dovodi hronološke odrednice njegove vladavine, interpretirane u literarnim vrelima. U završnom dijelu rada autor sagledava rodoslov ove porodice od Andreja Miroslovića do početka nove epohe ove porodice u sastavu države bosanskog bana.

Emir O. Filipović, docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, u radu “Bosna i Turci za vrijeme kralja Dabiše – neke nove spoznaje” piše o periodu vladavine drugog bosanskog kralja Stjepana Dabiše, koji u vremenu nakon smrti Stjepana Tvrtka pokušava održati Bosnu dovoljno jakom kako bi uspjela opstati između Osmanlija koji su vodili agresivnu i ekspanzionističku politiku na Balkanu i Ugarske čiji je vladar imao ozbiljne pretenzije na bosansku krunu. Po prvi puta domaćoj historiografiji predstavljena su dva pisma Sandra Altovitija i Gherarda Davizia, upućena Donatu Acciaiuoliju 1394. godine, a objavljena u zbirkama izvora od strane Spiridona Lambrosa (1906) i Julian Chrysostomides (1995). U pismu Sandra Altovitija (29. 07. 1394.) spominje se informacija o dogovoru bosanskog kralja sa ugarskim kraljem Sigismundom Luksemburškim, dok Gherardo Davizi prenosi sadržaj pisma Stjepana Dabiše Mlečanima (30. 07. 1394.) u kojem se kralj

hvali pobjedom nad turskom vojskom, spominje sukob sa banom Ivanišom Horvatom i dogovor sa Sigismundom. Informacije iz ova dva pisma poslužile su autoru u upotpunjavanju ranijih historiografskih saznanja i otklancanju pojedinih nedoumica koje su nastale oko datiranja i informacija o “Đakovačkom ugovoru”. Filipović dogovor između Stjepana Dabiše i Sigismunda Luksemburškog datira u početak jula 1394. godine, neposredno prije doborske bitke, a vidi ga kao dvostruku Sigismundovu pobjedu. Prvu pobjedu predstavlja sam dogovor sa Stjepanom Dabišom i bosanskom vlastelom, koji zbog rastuće osmanske prijetnje bivaju primorani izabrati “manje zlo” i priznati Sigismunda za nasljednika krune, a druga doborska pobjeda je nad onima koji nisu htjeli prihvatiti preokret u politici bosanskog kralja na relaciji Ladislav Napuljski – Sigismund Luksemburški. Ovaj rad je jedan od rijetkih u kojem je prikazana politička djelatnost jedne manje poznate ličnosti bosanskog srednjovjekovlja protukralja Ikača u periodu od 1386. do 1397. godine s posebnim osvrtom na Dabišinu povelju protovestijaru Žori Bokšiću iz 1393. godine.

Arandel Smiljanić sa Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci autor je rada “Неке специфичности у називима за дипломатске представнике у средњовјековној босанској држави”. U ovom tekstu navedeni su nazivi za diplomate, sačuvani u notarskim i kancelarijskim zapisima u Dubrovniku na osnovu objavljenih zbirki izvora. Autor zapaža da se u ćirilskim dokumentima diplomate označavaju pojmovima posli, poslani(ci) i poklisari, dok se u latinskim izvorima za iste ljude koriste nazivi *oratores*, *ambassiatores*, *legatus*, *nuntii*, *agens*. Jednu od specifičnosti u nazivima diplomatskih predstavnika u srednjovjekovnoj Bosni Smiljanić vidi u vremenu sve veće dominacije bosanske vlastele, kada Dubrovčani svoje poslanike koje šalju bosanskim velmožama u Bosnu, gotovo uvijek, nazivaju poklisarima, dok one koji dolaze u službi velikaša u Dubrovnik ozna-

čavaju slugama. Glavni dio rada predstavlja hronološki prikaz koji sadrži nazive učesnika u diplomatskoj službi od kraja 14. stoljeća, pa sve do početka 16. stoljeća. Autor zaključuje da je u ranije pomenutom periodu u ćirilskoj građi dominantan naziv za učesnike diplomatske službe bio sluga, a kako se približavala sredina 15. stoljeća sve češće se upotrebljavala riječ poklisar. U latinskoj građi, iz teksta, je primjetna veća šarolikost, mada je kroz gotovo sve vrijeme prevladavao termin *nuntii et ambassiatores*. Završni pasus teksta posvećen je kuririma te je dat oskudan opis njihove službe i pojavljivanja na historijskoj pozornici srednjovjekovne Bosne.

Na prostoru bosanske države u 14. i 15. stoljeću sačuvani su podaci o više osoba, porodica i porodičnih loza Jamometića, a o kojima u okviru ove spomenice piše profesor sa Filozofskog fakulteta u Sarajevu Esad Kurtović. Ovaj, kao i većina radova koji nam stižu kao produkt Kurtovićeve istraživačke djelatnosti obiluje velikim brojem informacija iz neobjavljenije građe dubrovačkog arhiva, koje autor, na sebi svojstven način, slaže u jedan smislen i koherentan mozaik. U uvodnom dijelu rada čitateljima su predočene vijesti o prvom pomenu Jamometića, tačnije o spominjanju Vukoslava Jamometa iz 1333. godine u kontekstu njegove povezanosti sa područjem župe Žaba i sa pretkom Sankovića, Miltenom Draživojevićem. Autor upozorava da ne postoje čvrsti dokazi kako bi bosanske Jamometiće povezali sa mnogo poznatijom i u historiografiji zastupljenijom porodicom u Hrvatskoj. Glavnina ovog rada je podijeljena na tri dijela u kojima centralnu ulogu zauzimaju Jamometići u Konavlima, Podvisokom i na području Popova polja. Jamometići u Konavlima su prisutni još od vremena kada je tim prostorom vladao Nikola Altomanović, a napuštaju ga nakon što je vojvoda Radoslav Pavlović prodao svoj dio Konavala Dubrovčanima. Najistaknutiji predstavnik njihove porodice u tom kraju je bio Radoslav Jamomet. U izvornoj građi autor pronalazi

i njegove nasljednike, sina Raška Radosalića Jamometića, unuka Dragišu Jamometića i praunuka Klapca. Do 1448. godine moguće je pratiti lozu Jamometića iz Podvisokog, tačnije porodicu uglednog i bogatog Petra Jamometića koja je imala razvijene veze sa Dubrovnikom. Osim Petra Jamometića, u ovom radu se spominju i njegova supruga Jonka, sin Benko i kćerka Stanuša. Od bosanskih Jamometića, najduže možemo pratiti ogranak vlasteličića Vukoslava Jamometa iz Popova, koji se, 1436. godine, titulira vojvodom, iako ranije nije spominjan kao knez. Kao njegove moguće nasljednike autor identifikuje Radonju Jamometa, Petra Jamometića, Dragića Jamometića i vojvodu Tvrtka Jamometića, a spominje i ljude u službi Vukoslava Jamometa. U završnom dijelu rada autor pravi komparaciju grbova Jamometića koji su prikazani u Fojničkom i Sarakinom grbovniku.

“Босна у историјском дјелу Лаоника Халкокондила” je naziv rada Borisa Babića. U prvom dijelu teksta docent sa Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci piše o karakteristikama Halkokondilovog rukopisa, a zatim akcent stavlja na odnos Osmanlija i srednjovjekovne bosanske države u tom rukopisu. Autor primjećuje da ovaj atenski historičar stanovnike Bosne naziva Ilirima, a taj termin ponekad rabi i za ostali narod od Jonskog mora do Venecije. Kada je riječ o samoj Bosni, ona se sporadično spominje u prve tri knjige ovog Atenjanina, koji je naziva ilirskom zemljom, zatim jednom u petoj knjizi, da bi posljednja deseta knjiga, svojim jednim dijelom, bila posvećena osmanskome zauzimanju bosanske

države. Centralni dio rada podijeljen je na tri dijela, u prvom Babić se bavio analizom i datacijom Bajazitovih pohoda u ilirsku zemlju o kojima piše Halkokondil. U drugom dijelu prenosi Halkokondilov opis Bosne iz pete knjige u kojem je Hercegovina odvojena kao zemlja Stefana Sandalja, a prema Babiću, ličnost Stefana Sandalja treba identifikovati sa hercegom Stjepanom Vukčićem Kosačom. Treći dio rada odnosi se na osmansko osvajanje Bosne iz završne Halkokondilove knjige, gdje autor analizira podatke vezane za opasdu Bobovca te daljnja dešavanja pred Jajcem i Ključem. Babić Halkokondilove podatke, vezane za 1463. godinu poredi i sa drugim izvorima tog vremena osvrćući se na nesklad u hronologiji i problemskom pristupu u rukopisu atenskog historika.

Sadržaj ove spomenice je opravdao svoju pojavu. Istraživačima srednjovjekovne Bosne je zanimljiv zbog ranije predstavljenih radova u kojima su domaćoj naučnoj javnosti prezentirana neka nova saznanja i novi zaključci, koji svakako mogu doprinijeti zao kruživanju nekih krupnijih pitanja koja stoje pred našom naukom. Sa druge strane ovakvi i slični poduhvati služe za čuvanje uspomena na velikane historičarskog zanata koji više nisu među živima, a jedan takav je zasigurno bio i sam Tibor Živković, čiji radovi će brojnim nadolazećim generacijama mladih historičara služiti za lakše razumijevanje zamršenih srednjovjekovnih procesa na prostoru Balkana.

Amer Maslo